

VOITTO SILFVERHUTH
Tampereen seura-
kuntahistoria 1:
Evangelisluterilainen seura-
kuntaelämä Tampereella
kaupungin perustami-
sesta 1779 vuoteen 1945.
Helsinki: SKS 2013. 464 s.

VOITTO SILFVERHUTH
Tampereen seurakun-
tahistoria 2: Tampereen
evangelisluterilaiset seura-
kunnat vuodesta 1945
vuoteen 2010. Helsinki: SKS
2013. 430 s.

Tampereen seurakuntien palveluksessa pitkän uran tehnyt teologian tohtori, tuomiorovasti emeritus Voitto Silfverhuth on kirjoittanut noin 850-sivuisen Tampereen seurakuntahistorian. Teos on merkittävä lisä Tampereen paikallishistorialliseen kirjallisuuteen. Voitto Silfverhuthilla oli kirjoitus- ja tutkimustyöhön lähtiessään työuran aikana saatua kokemusta ja näkemystä Tampereen seurakuntaelämästä, ja lisäksi hän oli jo aikaisemmissa töissään perehtynyt Tampereen seurakuntahistoriaan. Laajin hänen varhaisemmista tutkimuksistaan on *Kalevankangas: Elämän ja kuoleman kulttuuri Tampereen toisella hautausmaalla 1888–1990* (1993).

Voitto Silfverhuth kirjoittaa Tampereen seurakuntahistorian saatesanoissa historiahankkeen vaiheista. Vuonna 2013 valmistuneella teoksella on pitkä esihistoria, mikä on tavallista näin laajojen töiden ollessa kysymyksessä. Teoksen ensimmäiset suunnitelmat laadittiin jo vuonna 1980 ja uusittu suunnitelma 2009, minkä jälkeen teos valmistui nopeasti ottaen huomioon sen laajuuden. Saatesanoissa esitellään ne lähtökohdat ja näkökulmat eli tavallaan tutkimuskysymykset, joiden kautta Tampereen seurakuntien historiaa tarkastellaan.

Tampereen seurakuntahistorian tavoitteena oli selvittää kirkon merkitys hallinnon ja opetustoimen kehittämisessä sekä kirkon asema yleisessä asennemuodostuksessa Tampereen kaltaisessa muuttuvassa kaupunkiyhteisössä. Teokseen piti sisällyttää kirkolliset toimitukset sekä niiden merkitykset, henkilövalinnat, kirkkorakennukset ja hautausmaat. Ideana on ollut kohdistaa tutkijan katse sekä seurakuntayhteisön sisään että ulospäin. Kirjoittaja halusi tutkia ja kertoa, miten kirkko näkyi, kuului ja oli mukana kaupunkilaisten elämässä.

Lähtökohtana oli, että seurakuntahistoria ei ole vaikuttava merkkipäiväkirja tai kronikka, vaan asiapi-toinen ja helppolukuinen selvitys kirkon roolista tamperelaisyhteisössä. Historiatoimikunta korosti, että teoksen käsittelytapaa ohjaavana periaatteena olisi tekstin kestävyys ja kattavuus sekä muutoksen näkökulma. Tavoitteena oli tieteellisesti pätevä teos, joka avautuu tavalliselle lukijalle. Tämän pitäisi olla aina lähtökohta tilaushistoriallisessa tutkimuksessa. Teoksen tulee olla kokonaisvaltainen esitys ja tulkinta, mutta samalla historiateoksen pitää toimia hakuteoksena ja käsikirjana, kun tarvitaan tietoa jostakin seurakunnan erityiskysymyksestä.

Koska tehtävänasettelu on ilmoitettu näin selkeästi, on mielenkiintoista tarkastella, miten tutkimustyössä on onnistuttu. Ensimmäinen huomio teoksesta on sen suunnaton laajuus. Tästä syystä monikaan tavallinen kaupunkilainen ei todennäköisesti tule lukemaan teosta kannesta kanteen. Tampereen seurakuntahistorian ensimmäinen osa kattaa ajanjakson Tampereen perustamisesta, vuodesta 1779 vuoteen 1945, eli ensimmäiset 166 vuotta. Tämä osuus käsitellään kolmessa pääluvussa: ”Käsityöläiskaupungin viriävä seurakuntaelämä” (1779–1855), ”Teollistuvan kaupungin seurakuntaelämä” (1855–1904) ja ”Kansankirkkona kansanvaltaistuvassa työläiskaupungissa” (1904–1945).

Kaksi ensimmäistä lukua ovat laajuudeltaan noin sata sivua ja kolmas luku on noin 200 sivua eli mitä lähemmäksi omaa aikaa tullaan, sitä seikkaperäisemmäksi esitys käy. Teoksen toinen osa tarkastelee Tampereen seurakuntia viimeisten 65 vuoden aikana. Tosiasiassa Tampereen seurakuntahistoria onkin voimakkaasti painottunut lähihistoriaan, kun viimeiset 60 vuotta saavat tilaa 400 sivua. Teoksen ensimmäisen ja toisen osan rakenne on erilainen, koska ensimmäinen osa on jaettu kronologisesti kolmeen osaan ja näin esimerkiksi rakentaminen, papisto ja toimitukset tulevat käsitellyksi kolmeen kertaan. Toisessa osassa nämä käsitellään koko ajanjaksolta aina yhdessä luvussa. Toisaalta ensimmäisen osan kronologia tuo selkeyttä ja auttaa löytämään tietoja joistakin tietyistä kysymyksistä, toisaalta esimerkiksi papiston käsittely hajoaa tällä tavoin, kun virkakaudet eivät ole osuneet pelkästään yhteen jaksoon.

Kirjoittaja lähtee liikkeelle kaupungin perustamisesta eli siitä, miten Tammerkosken kaupunki sai alkunsa Ruotsin kuninkaan määräyksenä 1. lokakuuta 1779. Aloitus on hyvä ja pohdittu. Teos avaa värikästä lukijan silmien eteen ”kyläpahasen”, josta alkaa kehittyä Tampereen kaupunki. Tampereen historia ja monet sen keskeiset henkilöt ja vaiheet ovat useille paikkakuntalaisille tuttuja ilmiöitä, mutta asia kirjoitetaan nyt kirkon ja seurakuntaelämän näkökulmasta. Luku ”Kartanosta kaupungiksi” on hyvä johdatus Tampereen historiaan, ja kirjoittaja osoittaa olevansa hyvin perillä Tampereen historiasta, tutkimuksesta ja tulkinnoista. Kirjoittaja pohtii jopa Tampere-nimen alkuperää. Kokonaisuutena teoksen ensimmäiset luvut ovat yhtä lailla Tampereen ja tamperelaisten historiaa.

Voitto Silfverhuthin teksti on perusteellista ja täsmällistä. Teoksen kummassakin osassa on hyödynnetty laajoja asiakirja-aineistoja, tilastoja, lehdistöä sekä tutkimuskirjallisuutta muun muassa historian, kirkkohisto-

rian, sosiologian ja kirkkososiologian aloilta. Tampereen yliopiston historian laitoksella tehtiin 1970-luvulta lähtien lukuisia pro gradu -tutkielmia, lisensiaattintöitä ja väitöskirjoja Tampereen historiasta, ja kirjoittaja on hyödyntänyt niitä paljon. Vuosina 1979–1994 ilmestyi myös neliosainen uusi *Tampereen historia*, jota kirjoittaja on tarkkaan lukenut. Kaipasin kuitenkin jonkinlaista kommentointia siitä, miten tekijä on käyttänyt ja miten järjestelmällisesti hyödyntänyt laajaa, olemassa olevaa Tampere-kirjallisuutta, johon usein viitataan ja joka näkyy kirjallisuusluettelossa. Teoksen sivumäärään ei olisi paljoa vaikuttanut, jos teoksessa olisi lyhyehkö katsaus merkittävistä aiemmista tutkimuksista ja pohdintaa sen merkityksestä tälle työlle.

Sivulla 98 kerrotaan mielenkiintoisesta tapauksesta, Helena S:n ja Jonas N:n avioliiton ongelmista, ja siitä miten kaupunginsaarnaaja ja kirkkokokous ottivat kantaa avioparin epäsopuun. Tällainen esimerkki on toimiva ja avaa lukijalle hyvin 1820-luvun kaupunkiyhteisön elämää. Kirjoittaja kuitenkin varjelee turhaan Helenan ja Jonaksen intiimiteettiä jättämällä pois sukunimet. Tämä on kuitenkin turhaa, koska Helenan ja Jonaksen nimet on paljastettu joissakin muissa julkaisuissa tutkimuksissa. Tällaisia yksilöitä ja esimerkkejä olisi voinut nostaa enemmänkin esiin.

Voitto Silfverhuth on käsitellyt perusteellisesti arkistolähteisiin nojautuen monia isoja hallinnollisia kysymyksiä sekä papinvaaleja ja virkainkuvauksia olisi voinut reippaasti tiivistää, eikä edetä kokous kokoukselta. Kaupungin papistosta kerrotaan heidän uransa vaiheet ja toiminta ennen, usein jälkeenkin Tampereelle tulon. Erityisen perusteellisesti käsitellään Tampereella jo lähes legendaarisen Messukylän kirkkoherran Josef Gronbergin elämä ja teot, kuten hänen yhteiskunnallinen vaikutavuutensa valtiopäiväedustajana. Tekstiä havainnollistaa, että useim-

mista on liitetty mukaan valokuva.

Ensimmäisen osan sivuilla 273–284 tarkastellaan sisällissodan aikaa Tampereella, josta viime aikoina on ilmestynyt useita tutkimuksia. Tässä osuudessa on paljon tuttua asiaa, mutta ilahduttavaa on, että tekijä selkeästi analysoi Tampereen papiston roolia kriisin aikana sekä nostaa esiin muutaman erityisen tapauksen. Tällainen on ote K. H. Seppälän saarnasta 1919 Tampereen valtauksen yksivuotisjuhlan yhteydessä (s. 283). Seppälä uskaltaa saarnata, ettei kirkkokaan tehnyt voitavaansa ”annoimme itsekkyyden, rahanhimon, epärehellisyyden, armottomuuden sanalla menettelytavat yhteiskunnalliselle elämälle”.

Tampereen seurakuntahistorian toinen osa lähtee liikkeelle tilanteesta, jossa suomalainen yhteiskunta oli palaamassa rauhaan noin kuusi vuotta kestäneen sota-ajan jälkeen. Toinen osa olisi voinut lähteä liikkeelle huomattavasti laajemmalla johdatusella koskien sitä suurta murrosta, joka koko suomalaisessa yhteiskunnassa ja Tampereella tapahtui, kun vuosikausia sodassa olleet miehet palasivat kotiin, siirtoväki piti sopeuttaa ja avioliitot pelastaa. Tähän alkulukuun olisi voinut tulla laajemmin seurakuntalaisen kokemus ja paikka suuren muutoksen aikana. Tässä suhteessa on harmillista, että suhde kirkkoon, seurakuntaan ja kirkosta eroaminen tulee tarkastelun kohteeksi vasta luvussa ”Kirkosta eroaminen ja siihen liittyminen”.

On tietenkin ymmärrettävää, että 1940-luvun puolivälistä lähtien seurakuntien toimintaympäristö ja tehtävät ovat laajentuneet, seurakuntaorganisaatio muuttunut, uusia alueita liitetty Tampereeseen sekä uusia kirkkoja ja seurakuntakeskuksia rakennettu, mutta silti jälkimmäisessä osassa olisi ollut tiivistämisen varaa. Toisessa osassa ei ole samaa syvällistä tutkimuksellista otetta kuin ensimmäisessä osassa. Paikka paikoin ei voi välttyä siltä, että teksti tuntuu toimintakertomukselta. Toisessa osassa tarkastellaan esimerkiksi laajasti seura-

kunnan rakennustyötä. Itsellenikin oli yllätys, että rakennustoiminta oli näin vilkasta sotavuosien jälkeen. Tästä näkökulmasta seurakuntahistoria palvelee myös kaupunginosakirjana, kun siihen on kirjattu paljon tietoja eri kaupunginosien seurakuntatilojen vaiheista. Luku on myös arkitekhtuurin ja taidehistorian kannalta kiinnostava, kun kuvituksen avulla avautuvat myös seurakuntatalojen sisätilat. Vaikka seurakuntatilojen rakentaminen on ollut merkittävä taloudellinen kysymys, elämä ja toiminta seurakunnissa, kirkon yhteiskunnalliset palvelut ja yhteiset työmuodot olisi voinut käsitellä ennen rakennuksia, tai käsitteily olisi voinut yhdistää.

Seurakuntahistoria on ulkoasultaan näyttävä teos, joka on painettu laadukkaalle paperille. Kirjassa on runsas ja laadukas kuvitus. Teos on niin painava, että jo sen kannattelemisen on suoritus sinänsä. Pelkätään kuvien katselu ja selailu valottavat Tampereen, tamperelaisten ja Tampereen seurakunnan elämää paljon. Kuvat tuovat seurakunnan ja sen toimihenkilöt lähemmäksi lukijaa ja esimerkiksi sodan jälkeisellä kaudella tamperelaisen seurakuntalaisen arki tulee esiin juuri kuvien kautta. Teokseen on saatu myös harvinaisempia kuvia. On myös selvää, että 1900-luvun kuva-aineisto on paljon runsaampaa kuin 1800-luvun materiaali. Edelleen kiitosta ansaitsee, että teokseen on liitetty englanninkielinen tiivistelmä. Lukijalle tärkeä työkalu, henkilöhakemisto, on toisessa osassa.

Kokonaisuutena teos täyttää hyvin ne tavoitteet, jotka toimikunta on sille asettanut. Se on perusteellinen, pyrkii ottamaan huomioon seurakunnan roolin ja aseman runsaan 250 vuoden ajalta tamperelaisten elämässä. Lukijoita tulisi ehkä enemmän ja teos leviäisi laajemmalle, jos se olisi toteutettu yhdessä osassa.

MERVI KAARNINEN
DOS., TAMPERE